

Landskap: Söder Upptecknat av: Britta Hansson
Härad: Rönneburgs Adress: Örkelljunga
Söcken: Lundshovna Berättat av: upptecknarens farbror, Albert Hammar
Uppteckningsår: 1936 Född år i Borstahusen

Uppteckningen rör

Fiskläget Borstahusen v. Lundshovna.

Skriv endast på denna sida!

7 sid.

4824

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Örkelljunga den 1e febr. 1936.

Red. av Sydsv. Dagbl. Snällpesten,

Malmö.

Undertecknad tar sig friheten insända en artikel om fiskläget
Börstahusen med vördsam anhållan om dess publicering i ett sön-
dagsnummer av Sydsv. Dagbladet. Den är sammanställd av min ättter
med ledning av mina anteckningar (efter forskningar i Landsarki-
vet i Lund) och muntlig tradition från min hemort.

Albert Hansen.

Rekter v. Örkelljunga kemi, mellanskela.

FISKLÄGET BORSTAHUSEN VID LANDSKRONA.

Av Brita Hansson, Örkelljunga.

10

I Sydsv. Dagbladet den 2 februari 1936 stod utlyst en pris-
tävling, som gick ut på att lämna sådana kulturhistoriska och and-
ra upplysningar från något fiskläge, som kunde vara av mera all-
mänt intresse. Jag är ~~unnamn~~ född i Berstahusen, och
skokan, men min far är, som man säger barnfödd i Berstahusen, och
det som här skrives, har jag hört av honom. Så nog är det sant och
riktigt.

Vid stranden en kvarts mil nerr om Landskrona låg vid mit-
ten av sjuttonhundratalet ett kalkbruk, som en gång mycket nega stu-
derades av Karl von Linné. Den store mannen blickade vid det till-
fället ut mot Hven, som låg mitt i det av en nordvästlig storm upp-
rörda Sundet. Han tänkte vemodiga tankar om Tyke Brahe, som av ett
öblitt öde drevs bort från sitt fäderland. Om Linné vänt sina
blickar mot sydest, så såg han där den lilla stad han strax förut
lämnat. Högt över dess hus, sträckte sig kyrkan Johannes Baptistae

tern. Den var redan då av Sveriges riksdag dömd att rivas för händs-
krona fästnings skull. Landskrona har alltid varit de många efor-
verkigade återhetsdrömmarnas stad. Eljest möttes ögat endast av
öde strandängar, och säkert har Linné, som var på upptäcktsfärd ef-
~~t-~~
ter "nyttigher", undrat, om icke havet utanför stranden var rikt på
fisk. När han några dagar senare besökte Mölle och Arilds lägen,
gjorde han sig underrättad om fiskrikedomen där genom att låta
"rökarna", som fiskarna kallades, fåtavisa sig ett exemplar av
varje fiskslag, som fängats under en natt. När en fjärsing före-
sah Hansson, fiskare, Bon-
taluren, född 1787 visades, ville den lärde mannen icke tro rökarnas påstående, att
den fiskens taggar vere lika giftiga som ortsstyng. Han menade, att
Anders Petersson, fiskare, Bon-
taluren, född 1815. de ej vere giftigare än vanliga nälstyng. De svarade, att de med
ett halvt års pina fått "experience" om motsatsen. Min far säger li-
tigluknätligt föreställa sig den scenen. Våra dagars bersta-
husfiskare hade uppträtt och talat på samma sätt som sina kel-
leger i Mölle och Arild.

~~Albert Hansson, Acktor, född
Bonisjönum 1894~~

En av rökarna i Arild år 1749 hette Anders Andersson från
Flundrarp. Han var min farfars farfars farfars far. En sen till
henom hette Hans Andersson, och denne är en av de tre första bersta-
husfiskarna, vilka i slutet av 1770-talet började idka sin näring

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

4824

2

vid stranden nerr om Landskrena mellan Stegle bäck - ett nu ej synligt flöde strax söder om den s.k. Selanderska villan - och Säbybäcken. De två andra vere enligt 1781 års husförhörslängder för Landskrena stads östra rete bröderna Rasmus och Jöns Andersson, vilka på den tomt, som en senare tradition givit namnet "Förgyllda jorden" år 1776 uppfört två fem å sex väggarumshus. Rasmus och Jöns vere födda på Hven och söner till en Anders Berste, vilken skall ha drivit fiske vid Kalkbruket. De läte ej själva skriva sig Berste utan ha uppfattat det som vederninn, men deras hus ha av andra tidigt nog kommit att kallas Berstahusen. Redan vid mitten av 1800-talet tycks namnet Berste helt ha varit glömt, ty vid den tiden skriver prästerskapet Bästahusen i kyrkeböckerna, omväxlande med Läjet eller Stadens fiskeläge. Först i slutet av 1800-talet blir Berstahusen den officiella benämningen. Det första och för den skull också riktigaste namnet var något helt annat, nämligen Kreneläget. Den benämningen kommer alltifrån 1781 igen är efter år i längderna. Interessant vere en utredning rörande namnet Krenelägets tillkomst och ersakerna till dess försvinnande. Det kan ha skapats av en påhitzig prästman med ledning av stadens namn, möjligent står det också

i samband med de gamles envisa föreställningar, att temterna från början uppläts av krenan och ej av staden. Staten beviljade på den tiden en hel del förmåner åt dem som "ville göra inrättningar av fiskeri". Sådana personer finge slå sig ned på kreneäger vid sjöstranden utan att graveras av någon tunga eller avgift samt erhölle dessutom byggnadsvirke och penninghjälp. Min far säger emellertid, att i detta fall var det säkert staden, som upplät temterna, ty han har själv läst Rasmus och Jöns Anderssens temtbrev från 1776. De båda "berstarnas" hus vere fria från temtören och annan tunga. Kyrkeherde G.A.Thestrup (1831-1870) hade en del kontroverser med fiskarna angående den saken.

I samband med och efter krigsereligheterna 1808 ägde en livlig inflyttning rum från närliggande kustsecknar, vilken tillförde Kroneläget de där kända och omfattande släkterna Isberg, Söderberg och Helmström. De inflyttande vere från början utstationerat flettmanskap. Den äldste Isberg, eller Ysberg, som hette Sven i förnamn, var född i Ysane secken i Blekinge år 1770 och inrullerad båtsman vid Dalören i Herslöf. Han hade sönerna Henrik, Peter, Nils, Jöns och Bengt, vilka alla grundade familjer. Dessa blekingars utseende och sätt att vara talar för antagandet, att de härstamma

från den förflyttning till Blekinge av finsk kustbefolkning, som ägde rum i slutet av 1600-talet. Tyvärr är kyrkoböckerna från början av 1700-talet beträffande Ysane församling borta. Isbergarna var kertväxta tavasttyper, som starkt avvek från de långa berstarna. Så sent som på 1850-talet växlade de sjöledes besök med sina fränder på Lister. Detta sista enligt en uppgift av Anders Jönsson Isberg, som dog 1934 och då var 97 år gammal.

Åtskilligt talar för att sundsfisket under de första årtiondena av lägets tillvare varit rikt givande. De äldsta bebyggarna nådde ett relativt välstånd och kunde på gamla dagar driva sitt fiske genom lejda drängar. Mest var det då sill, som fikkades semmar och höst i s.k. blekingemanser av hör. Ål fångades med längrev, som agnades med räker. Vintertid utgjordes fångsten mest av flundrar i garn och tersk med längrev, varvid agnet utgjordes av sandmask, eller "erm", som stampades upp på grundvattnet vid stranden efter en meted, som Linné beskriver i sin Skånska resa. De båtar, som användes var edäckade kesterbåtar av två storleksgrader, en mindre på 17-18 fot och en större på 27-28 fot. De byggdes vanligen på Råå fiskeläge. Segelställningen på de större var den vid skånekusten vanliga med stersegel (sprötat), feck,

teppsegel och klyvare. Fångsten avyttrades i staden av kvinnorna, vilka med sina rullbörar och trippande i sina säregna träteffler till långt in på 1900-talet utgjorde ett pittoreskt inslag i stadsbilden.

Berstahusarnas yrkesterminelegi är rätt säregen. De ha sina egna namn på de olika fiskeplatserna i Sundet, av vilka en del deck stamma från äldre(danska) tider. Här några: Osen(grundvattnet s. om Landskrona utanför Saxåns mynning), Hältahålet, Nummer ett, Sydre och Västre grund, Säckadjupet, Bengt Pers håler, Bengtsvens hål, Helkarna, Skäret, Kahöja(djupet s. om Karlshöga på Hven), Under grunden, Rabben, Skabben, Danska gräset e.s.v. Landmärken: Stora Höja (Rönneberga backar), Planteringsänden, Kjerkerna sönkande (Landskrona och Vadensjö kyrker), Svältegnälla, Begabingaregären, Länge lunnen, Pantefflelunnen, Rödspät-telunnen, Byen (Dagsterps kyrka), Kassan, Hälsingbären(Kärnan), Larvamöllan m.fl. Uttrycket "Hälsingbären två länkarum framme kjerkerna sön-kade" betyder en plats i Sundet, där de båda kyrkerna synas i linje och där Hakens fyr är fri Kärnan så lång sträcka, som upptages av två närläckar. Namn på sjömärken: Larvapricken, Ola Hånssaren, Svärte Prick, Gubben, Komejanten (utanför skädespelare Selanders villa) m.fl.

Vid medlet av 1800-talet tege gedären slut echeden en börjande brännvinsmuggling och andra mindre gedä seder blev fattigdomen

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

Skåne, Landstetna 4824
Uppr. 1936 av Birthe Hammar

4

ster bland flertalet av befolkningen. De som varo begivna på brännvin blev sämst ställda, som naturligt är. Om den år 1804 födde Nils Isberg berättas, att då han låg och fisjade sill i Flintränna, tog han varje kväll upp sina drivgarn kleckan $\frac{1}{2}$ le för att kunna hinna segla in till Köpenhamn, innan där blev "Lucket" på kregarna. Så stod hans pojke Sven Nilsson och grät på Gamle strand på morgonen, när de andra, vilka hade lätit sina nät stå i sjön någon timma längre, lågo med båtarna fullastade. Fader Nils låg då full i akterhuset. *(Sageman: Håll Sven. Sven Nilsson Isberg, född omkr. 1845. Död omkr. 1925.)*

Från Köpenhamn fördes koleran till fiskläget år 1853. Mellan den 25 augusti och den 25 september bertrycktes 33 av dess omkrundra invånare. Mest var det personer i 30-40 års åldern, som bertrycktes, framför allt gifta kvinnor, vilka smittades, då de bistede de sjuka, som vårdades i skelhuset. Skelläraren Carlsson var en av de första avlidna. De döda begravdes vid stranden söder om fiskläget. Fullständig vindstilllekade under elycksmåndagen, och fåglar lära ej ha synts till. Om Bengt Isberg säges, att han varit mycket rädd för att bli smittad och därför med sin lille gesse Sven ständigt irrat omkring vid stranden utan att väga äta eller gå in i sitt hus. Han ^{September} dog den 17. Staden och de kringliggande byarna hölls med vakter.

läget isolerat. Sägesman: Gunn Isberg, född 1835. Död 1916.

Många unga pejkar lämnade hemorten, då fisket sleg fel, och ha tjänat för em masten. En av Berstahusens mest vittbefarne var Peter Isberg, vilken skildrats som en klek man och deg som älderman 52 år gammal den 17 september 1853 i keleran. En brörsen till hedog som Sqawman och laxfiskare i Nome, Alaska, är 1910. Han hette då Andrew Nelsen. Ute på fjärran hav och i främmande hamnar tyckas dessa fjärndan berstahusare ha utmärkts av ett vilt bärssärkalyinne, en obändig kraft och ofta av en viss galghumer. Jack Lenden har seglat tillsammans med några av dem, och etreligt är ej, att någet av deras kynne kommit med i hans skildringar av skandinaviska sjömanstyper. Skåningen och Grönlandsfararen Therild Wulff befann sig en gång i Shanghai och längtade där efter svenskt sällskap. På stadens förnämsta hotell stod intet sådant att anträffa, och därför sökte han sig till sjömanskrogar med dess myller av folk från all världens länder. Vi låta Axel Ahlman berätta. Då Wulff satt där, flög dörren plötsligt upp för en väldig spark, och i öppningen syntes ett par långa blonda vikingar med händerna i byxfickerna, svängrem kring livet och kniven kekett framskjuten inom bekvämt räckhåll. De stede ett ögonblick tysta och iaktteg-

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforska-

ning vid Lunds universitet

kritiskt lokalen. Slutligen upplät den ene sin mun och sade:

- Finns här nära påugar från Berstahusen, för då jälkar anamma?

Wulff reste sig genast och repade:

- Nej, men här är en Lundapåug.

Det blev en kväll. Även om den slutat med ett: Hälse hem till minner. Som väl aldrig fick ett brev.

Det är en sida av berstahusarnas liv. Den andra och väsentligaste kommer till synes därhemma på sjön och på steglebackarna och kan vackert uttrycka med Gabriel Jönssens ord:

----- att slita
förfjämt för varann."

4824

6



Skriv endast på denna sida!

Albert Hansen
Örkelljunga

4824

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7



Skriv endast på denna sida!

Reato
Albert Hansen
or
Oskar Uggla